

Raippaluodon merihirviö korskui ja huohotti

NIKLAS HIETALA

Kesällä koko Suomi seurasi Itämerellä harhaillutta, Haminaan rantautunutta, matkaansa jatkanutta ja lopulta Kotkaan hyytynyttä mursua. 1800-luvun lopulla seurattiin Raippaluodon merihirviötä, jonka tavat ja pää muistuttivat skeptisten havaintojen mukaan hyljettä.

VESISTÖISSÄ ELÄVÄT KRYPTIDIT ovat hankalimpia. Niistä todisteita kaipaava ei voi tehdä kipsivaloksia jalanjälkeä etäisesti muistuttavista kuopista tai kerätä mitä tahansa oksiin tarttunutta karvaa, niin kuin vaikkapa lumimiehen tai isojalan metsästäjät. Kun vedenelävä kuolee, sen jäänteet katoavat pohjamudan sekaan. On turvaututtava vain havaintoihin. Ne taas ovat usein lyhytkestoisia säikyn kryptidin sukeltaessa syvyyskuviin turvaan.

Tuhansien järvien maassa uskoisi olevan lukuisia havaintoja tuntemattomista vesipedoista. Kyllähän niitä onkin, mutta harva järvihirviö on saanut sen suurempaa huomiota. Useimmat havainnot on mediassa mainittu vain lyhyesti kuriositeetteina tai mätäkuun juttuina.

Ehkä tunnetuin järvihirviöistä on Loukusanjärven hirviö, jota etsimässä Taivalkoskella sukelteli Apu-lehden legendaarinen hurjapä Matti Jämsäkin. Oliosta tehtiin monia havaintoja, joiden mukaan se oli ehkä kahdesta kolmeen metriä pitkä, haarapyrstöinen ja väriltään vaalea. Jämsä ei petoa sukelluksillaan nähnyt.

Vaikka Loukusanjärven peto olikin tunnetuimmillaan 1950-luvulla, elävät tarinat siitä vieläkin. Vesipeto otettiin 1980-luvulla mukaan kylän markkinointiin. Loch Nessin veroinen turistiryssä ei Loukusanjärvi ole, mutta hyvä tarina tekee muuten tavallisesta järvestä edes hieman mielenkiintoisemman.

Tieteelliseltä kannalta järvihirviöt ovat epäuskottavia olentoja. On tehty lukuisia arvioita siitä, riittäisikö Loch Nessin kokoinen järvi elättämään edes pientä populaatiota suurehkonkokoisia eliöitä. Järkevien arvioiden mukaan se tuntuu suorastaan mahdottomalta. Vaikka Suomessa on Loch Nessiä suurempiakin järviä, tuskin neköön riittävät hirviöpopulaation ylläpitämiseen.

Meret sen sijaan ovat suuria. Vielä nykypäivänäkään niitä ei tunneta läheskään yhtä hyvin kuin vedenpinnan yläpuolisia seutuja. Eikö meren syleilyyn voisikin kätkeytyä suurempikin tuntematon otus?

Merissä ihan tietävästikin ui huonosti tunnettuja otuksia. Jättiläiskalmari ymmärrettiin omaksi, olemassa olevaksi lajikseen vasta 1800-luvulla. Ensimmäiset kuvat elävästä jättiläiskalmarista luonnollisessa elinympäristönsään otettiin vasta 2000-luvulla.

Merellisistä kryptideistä kiehtovin on suuri merikäärme. Sellaisesta on tehty havaintoja Suomessakin. Olisi kummallista, jos ei olisi. Tuhansien järvien lisäksi maalamme on pitkä rantaviiva.

OOLANNIN SODASTA HIRVIÖJAHTIIN

KOTIMAISISTA MERIKÄÄRMEHAVAINNOISTA mielenkiintoisin on ehdottomasti Raippaluodon hirviö. Raippaluodon saari sijaitsee Merenkurkussa Vaasan luoteispuolella. Se on syntynyt pienten saarten yhdistyessä maan kohotessa jääkauden jäljiltä. Maan kohoaminen jatkuu edelleen.

Raippaluodon mantereeseen yhdistävä silta on Suomen pisin, peräti 1045 metriä pitkä. Helsinkiin rakennettava Kruunuvuorensilta tulee tosin päihittämään sen pituudessa.

Raippaluodon hirviö näyttäytyi useita kertoja 1800-luvun aikana ja aiheutti seudulla siinä määrin haittaa, että piirinsä turvallisuudesta huolestunut nimismies lähetti Vaasan läänin kuvernöörille eli maaherralle selostuksen pedosta.

Olof Reinhold Sjöberg syntyi 12. 3. 1838 Kristiinassa ja kuoli 29. 5. 1913 Raippaluodossa. Nuorena hän osallistui Oolannin sotaan. Syyskuussa 1855 britit yrittivät jo toistamiseen maihinnousua Kokkolaan. Mukana maihinnousua torjumassa oli Sjöberg.

Raippaluodon kruununnimismies Sjöbergistä tuli vuonna 1870. Sitä virkaa hän hoiti tarmokkaasti aina vuoteen 1905 saakka. Hänen kerrotaan uhranneen paljon aikaansa kunnan, kirkon ja kansakoulujen hyväksi.

Sjöberg on unohdettu suomalainen kryptoeläintieteen pioneeri. Nykyään hänet muistetaan parhaiten työstään folkloristiikan alalla. Yhdessä poikiensa Wilhelmin ja Hugon kanssa hän taltioi kotiseutunsa kulttuuriperimää, erityisesti tanssiin ja musiikkiin liittyen. ”Svenska litteratursällskapet” lähetettyjä muistiinpanoja kertyi 1770 sivua.

Kruununnimismies Olof Reinhold Sjöberg, unohdettu suomalainen kryptoeläintieteen pioneeri.

RUUMIS TURKIN VERHOAMA JA KAUHISTUTTAVAN PITKÄ

RAIPPALUODON MERIHIRVIÖN TARINA ei ala vuodesta 1885, mutta silloin se tuli tunnetuksi suuren yleisön keskuudessa. Nimismies Sjöbergin lääninvirastoon lähettämä kirje sai huomiota sanomalehtien palstoilla.

Itse asiassa kirjeitä oli useampi. Kaksi viikkoa ensimmäisen kirjeen jälkeen vallesmanni lähetti uuden kirjeen, jossa kertoo hirviöstä lisää. Ilmeisesti kuvernööri Victor Napoleon Procopé oli halunnut saada tarkempia tietoja. Tätä seurasi vielä lyhyt asiaa täydentävä viesti.

Sjöberg osasi arvata, että hänen vetoomustaan ei otettaisi vastaan sillä vakavuudella, mitä hän odotti. Hän kertoo epäroineensa, mutta päätti kuitenkin puhua suunsa puhtaaksi. Omasta mielestään hänellä oli hirviöstä tarpeeksi todistusaineistoa, jotta luonnontutkijoidenkin tulisi asiasta kiinnostua.

Merihirviön pää on pyöreähkö. Kaulan kohdalta sen läpimitta on noin $\frac{3}{4}$ jalkaa ja ruumiin keskikohdalta $1\frac{3}{4}$ jalkaa. Ruumis on punaisenruskean tai ruskeanharmaan turkin verhoama. Väri on niin tumma, että se näyttää lähes mustalta. Joidenkin havaitsijoiden mukaan siinä on vaaleanharmaita läikkyjä.

Ruumis on ympärykseltään pyöreä ja ohenee päätä ja pyrstöä kohti. Useiden havaintojen mukaan pedolla on selässään jonkinlaiset uimaevät. Merikäärme on kauhistuttavan pitkä, ainakin 60 tai 70 jalkaa. Jalka on suunnilleen metrin kolmasosa, eli hirviöllä olisi mittaa noin 20 metriä.

Sjöbergin havainnon mukaan merikäärme ui liikuttaen ruumistaan spiraalimaisesti. Otus on nopea uimari; se ui ehkä 100 tai 120 jalkaa minuutissa. Se ei kuitenkaan ole kovin ketterä. Sen kaula on hyvin jäykkä. Äkkikäännot eivät onnistu, vaan sen tulee tehdä suuria kaarroksia kulkusuuntaansa muuttaessaan.

Pedon ääntely muistuttaa korskuntaa tai nopeaa huohotusta.

Ainakin kerran nähtiin merihirviöitä kaksi yhtä aikaa. Joskus peto poikkeaa kuivallekin maalle, mutta ei kovin usein.

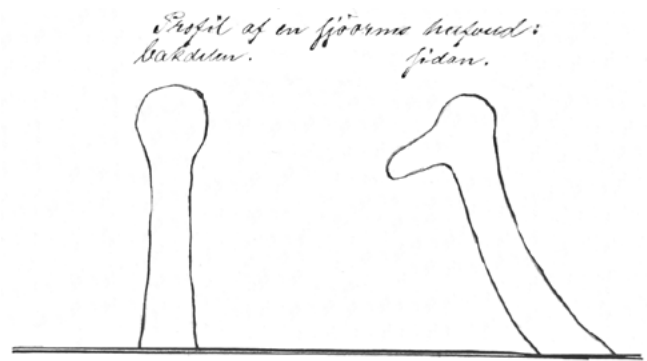
PEDON HAMPAANJÄLKIÄ REIMARITANGOISSA

MITÄ HAITTAA TURKISPEITTEISESTÄ KÄÄRMEESTÄ siten oli? Sen kerrotaan joskus pyrkineen veneen alle sen kaataakseen. Kuitenkaan missään Sjöbergin kuvailemasa kohtaamisessa ei hirviö ole aiheuttanut henkilövahinkoja. Se on saattanut näyttää uhkaavalta, mutta villieläimen käytöstä on vaikea tulkita.

Merikäärme ei tykkää merenkulkua varten asetetuista viitoista ja reimareista. Niiden tankoja se taivuttaa ja joskus jopa vahvoilla leuoillaan katkaisee. Kukaan ei ole ollut näitä hyökkäyksiä todistamassa, mutta nimismies on nähnyt pedon hampaanjälkiä reimaritangoissa.

Koska pedon ruokavalion täytyy koostua pääasiallisesti kaloista, vaikuttaa se niiden liikkeisiin. Se voi ajaa ne paikasta toiseen, mikä taas vaikuttaa kalastajien saaliisiin. Tämä päättely tosin kuulostaa siltä, että Sjöberg syyttää merihirviötä huonosta kalaonnestaan.

Käärmeestä on myös haittaa kalastajien verkoille ja pyydyksille. Tosin samanlaista haittaa aiheuttavat myös

Sjöbergin luonnostelma merikäärmeen profilista. Kalastustarkastaja Sandmanille nimismies sanoo, että sivuprofilili ei ole aivan oikein. Hän ei kuitenkaan osaa osoittaa, mikä siinä on vialla.

seudulla tavattavat hylkeet. Siksi kaikki eivät hirviön olemassaoloon uskokaan. Sen tavat ja pääkin kun kovin muistuttavat hyljettä.

Saisiko hylje kuitenkaan revittyä verkkoon reiän, joka on monta kertaa suurempi kuin hylkeen ruumiin ympärys?

PYRSTÖ VEDESSÄ, PÄÄ PUSIKOSSA KAUKANA RANNASTA

NIMISMIES SJÖBERG näki merihirviön ensimmäisen kerran vuonna 1872. Tuolloin hän oli veneessään Norrskärin majakan luona. Noin 4000 jalan päässä peto nosti päänsä 5 jalan korkeuteen.

Myöhemmillä kerroilla oli hirviö lähempänä. Vuonna 1874 havaitsi Sjöberg hirviön noin 200-300 jalan päässä veneestään. Se nosti päänsä vedestä ja liikkui sitä kuin hevonen, joka yrittää pudistaa suitsia suustaan. Näytti kuin eläin olisi halunnut ottaa vauhtia hyökätäkseen.

Berggrundin ja Bergskärin välillä merikäärme näyttäytyi vuonna 1878. Se oli vain 300 jalan päässä veneestä, kun miehistö huomasi sen. Nimismies tiesi eläimen olevan vaarallinen peto, joten rauhoittaakseen kyydissä olleita naisia ja lapsia hän väitti sen olevan pelkkä pyöriäinen.

Sjöberg ei suinkaan ollut ainoa, joka on nähnyt merikäärmeen. Norrskärin majakkamestari Wilhelm Färm ja vaimonsa Sofia näkivät sen purjeventestään juhannuksen tienoilla vuonna 1879. Otus kohotti ruumistaan suuressa, noin 30 jalan pituisessa kaaressa vedenpinnan yläpuolelle.

Tämä ei ollut ainoa kerta kun majakkamestari näki merikäärmeen. Siksi Sjöberg ehdottikin kuvernööriille, että Färmiltä tulisi pyytää asiasta valahtoinen todistus.

Ensimmäiset havainnot pedosta tehtiin jo 1830-luvulla. Loismies Brita Lisa Svahn näki sen 1833 rannalla Raippaluodon ja Wallgrundin välisen salmen lähistöllä.

Luotettava talonpoika Gustaf Karlsson Ström näki sen yhdessä usean muun henkilön kanssa. Kotinsa ikkunasta Wallgrundissa he katselivat, kuinka merikäärme ui selältä ja nousi 300-400 jalan päässä olevaan puroon. Karlsson kertoi, että he eivät uskaltaneet useaan tuntiin edes porsutan ovea avata. Niin pelottava kokemus oli ollut.

Muutamaa vuotta ennen Sjöbergin kirjettä näki var-tioveneiden tarkastaja Wilhelm Glasberg sekä muutamat muut hirviön nousevan maalle. Käärme oli tavattoman suuri. Sen pyrstö liikahteli vielä vedessä, kun se ryömi pää pensaikon suojissa kaukana rannasta.

Samoihin aikoihin tehtiin toinen samantapainen ha-vainto. Kerrotaan, että paimenet olivat viemässä lam-paita laiduntamaan pienelle saarelle Mikkelsaarilla. He kuitenkin perääntyivät nähtyään suuren käärmeen. Silloinkin sen pää oli pusikossa kaukana rannasta, kun pyrstö vielä laahasi vedessä.

TARINOITA MERIKÄÄRMEESTÄ KERROTTU VUOSISATOJA

RAIPPALUODON MERIKÄÄRME asettuu osaksi kansainvä-listä ja historiallista jatkumoa. Tarinoita suuresta merikäär-meestä on kerrottu vuosisatojen ajan. Josko hirviö on var-haisimmissa versioissaan muistuttanut myöhempiä lajitove-reitaan, on vaikea sanoa, sillä vanhoja tarinoita merihirvi-öistä on tulkittu myöhempien aikakausien silmälasien läpi.

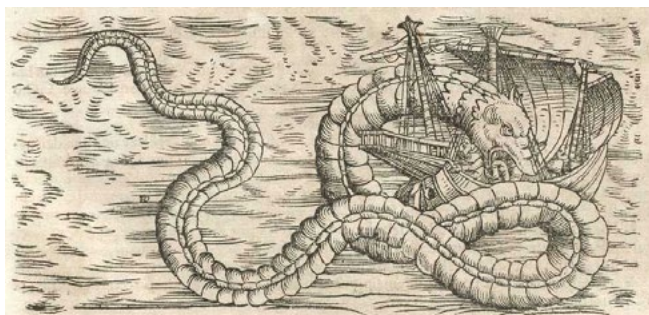
Länsimaisen kulttuurin käsityksen merihirviöstä voi jäljittää ainakin 1500-luvulle saakka. Olaus Magnuksen ”Pohjoisten kansojen historia” sekä ”Carta Marina” ku-vailevat laivoja uhkaavia merikäärmeitä. Yhden tällaisen pedon hän sijoitti Bergenin lähelle Norjan rannikolle.

Jo 1500-luvulla merikäärme sijoitettiin myös lähemäs Raippaluotoa. Luonnontieteilijä Konrad Gesnerin mukaan Magnuksen merikäärme on hyvin pitkä ja asus-taa Itämeressä.

Samoihin aikoihin, kun Raippaluodon hirviö naker-si reimareiden tankoja, tehtiin merikäärmeistä havainto-ja ympäri maailmaa. 1800-luvulla etäisyydet kutustuivat, kun lennätinlinjat kantoivat tietoja kaukaisten maitten tapahtumista.

Eräs merkittävimmistä 1800-luvun merikäärmeha-vainnoista tehtiin Intiasta Isoon-Britanniaan purjehtivan sotalaivan kannelta vuonna 1848. Länsi-Afrikan lähellä seilaavan ”HMS Daedaluksen” miehistö näki jättimäisen käärmemäisen olennon. Käärme oli väriltään tumma ja sillä oli selässään harja kuin hevosella.

Kapteenin mukaan merikäärme oli näkyvillä noin 20 minuutin ajan. He ehtivät tarkkailla sitä kauan ja siksi sii-tä onkin saatu hyvä kuvaus. Kuvauksen perusteella tehtiin otuksesta piirroskin.

Konrad Gesnerin versio Olaus Magnuksen merikäär-meestä Gesnerin teoksesta ”Historiae Animalium” (1558).

Rikkinäinen puhelin

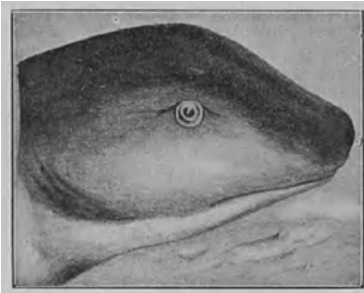
”**LOCH NESSIN HIRVIÖ** saattoi sittenkin olla todel-linen – uudet fossiililöydöt vakuuttivat tutkijat.” Näin otsikoi Iltalehti 1.8.2022. Ingressi jatkoi: ”Skotlantilaisen kansanperinteen uskotaan perus-tuvan esihistoriallisiin matelijoihin.” Vasta jutusta selviää, että näin uskovat ”hirviöharrastajat”, eivät suinkaan otsikon tutkijat.

Juttu kertoo Bathin yliopiston tutkijoiden te-kemästä merkittävästä löydöstä, joka osoittaa, että plesiosaurit eli joutsenliskot (kuvassa Plesiosaurin luuranko) saattoivat elää makeavesisessä vesistö-sä. Löytö tosin liittyi Saharan alueen muinaisiin jokialueisiin, ei Loch Nessiin, johon Iltalehden juttu keskittyi. Artikkelin pohjautui brittiläi-sen Independent-lehden uutiseen, jossa siinäkin Nessie oli isossa osassa. Myös Independent otsi-koi, että tutkijoiden mukaan Loch Nessin hirviö on mahdollinen.

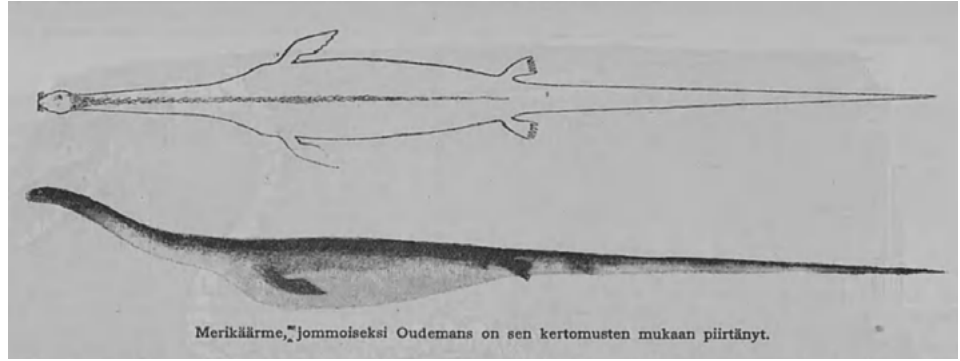
Iltalehden ja Independentin toimitta-jat eivät ihan tuulesta temmanneet yhteyttä Nessieen. Vaikka alkuperäinen tutkimusartikke-li ei Loch Nessin hirviötä mainitsekaan, yliopis-ton tutkimuksesta julkaisema tiedote näin tee-kee. Kyseessä on brittiläinen yliopisto, joten Nessien mainitseminen tuo juttuun kevennyksen lisäksi vähän paikallissävyyä.

Lehdistötiedotteen viimeinen kappale alkaa: ”Mutta mitä tämä tarkoittaa Loch Nessin hirviöl-le? Jollain tasolla se on uskottava. Plesiosaurit ei-vät olleet rajoittuneet meriin, vaan asuivat myös makeissa vesissä.” Iltalehti mainitsee vain tämän. Independent sentään lainaa kappaleen lopunkin: ”Fossiilitalentumat kuitenkin viittaavat siihen, et-tä noin 150 miljoonan vuoden jälkeen plesiosau-rit lopulta kuolivat yhdessä muiden dinosaurusten kanssa, 66 miljoonaa vuotta sitten.”

Tämä on tyypillinen tiedeuutisoinnin sykli: tut-kimusartikkeli on täysin asiallinen, lehdistötiedo-te vetää mutkat suoriksi ja nostaa esiin jonkin me-diaseksikkään sivuseikan, johon media takertuu. Viesti vääristyy lisää, kun toisen mediatalon juttu pohjautuu edelliseen juttuun ja viimeisetkin mut-kat vedetään suoriksi.

3. kuva. Daedalus laivalla v. 1848 havaitun merikäärmeen pää. Huom. kiduskansi kuin kaloilla.

Merikäärme, jommoiseksi Oudemans on sen kertomusten mukaan piirtänyt.

Kuva merikäärmeitä käsitlevässä jutussa, "Nuori Voima" no. 13, 1912.

Oudemansin hylkeensukuinen merikäärme, "Uusi Kuvalehti" no. 15, 15. 8. 1898.

Lehdistö ympäri maailmaa raportoi Daedaluksen tapauksesta. Uutinen levisi myös Pohjolan perille. Sanomalehti Suomi kertoi asiasta vain kaksi kuukautta tapahtuman jälkeen.

Hieman Sjöbergin kirjeitä myöhemmin merikäärmeestä kirjoitti alankomaalainen eläintieteilijä Anthonie Cornelis Oudemans. Oudemans ei raportoinut omista havainnoistaan, vaan kokosi yhteen eri lähteistä lähes kaiken mitä merikäärmeestä tiedetään. Oudemansin järkälemäinen opus "The great sea-serpent" on kryptoeläintieteen perusteos.

Oudemansin ote oli olevinaan tieteellinen. Hän analysoi havaintoja ja hylkäsi monia niistä erehdyksinä ja huijauksina. Jäljelle jäi noin kaksisataa havaintoa, joita hän piti uskottavina. Niiden pohjalta hän hahmotteli merikäärmeen biologiset ominaispiirteet ja kuvasi jopa sen käyttäytymistä.

Oudemans myös esitti havaintoaineistoon perustuvan rekonstruktion siitä, miltä olio saattaisi näyttää. Hieman yllättäen hän tuli siihen tulokseen, että suuri merikäärme ei olisi käärme ollenkaan, vaan ennestään tuntematon nisäkkäs, joka kuuluu hylje-eläinten sukuun.

Oudemansin teoksesta julkaistiin myös muokattu ruotsiksi käännetty versio. Sitä kautta hänen hahmottelmansa kuva päättyi myös suomalaisiin kuvalehtiin.

Ei ole tiedossa, josko nimismies Sjöberg näki koskaan Oudemansin hahmotelmaa pitkäkaulaisesta hylkeestä. Siinä on kuitenkin jotain samaa Raippaluodon hirviön kanssa. Vaikuttaahan Raippaluodon hirviökin nisäkkäältä. Sillä on turkispeite ja se viihtyy myös kuivalla maalla.

MENETETTY TURISTIRYSÄ?

KUTEN ARVATA SAATTAA, Vaasan kuvernööri ei ryhtynyt toimenpiteisiin Sjöbergin kirjeiden johdosta. Niinpä tunnollinen nimismies tarttuu seuraavana vuonna uudestaan kynään ja kirjoittaa taas kuvernöörille. Sjöberg on huolestunut, että toimetttömyys voi vielä koitua vahingoksi.

Sjöberg mainitsee sen vähemmän mairittelevan huomion, mitä hänen kirjeensä lehdistössä sai. Hän ei kuitenkaan ole vähääkään nolostunut. Niin vakuuttunut asiastaan hän on.

Kirjeessään hän kertoo vuoden 1874 kohtaamistaan ja esittää useita huomioita, jotka osoittavat, että kyseessä ei voinut olla hylje.

Nimismies tarttuu jälleen kynään vuonna 1903 ja kirjoittaa Helsinkiin kalastustarkastaja J. A. Sandmanille. Sandman oli aikeissa kierrellä kesällä Pohjanlahdella. Sjöberg ehdottaa, että hän ottaisi mukaansa pari valokuvauslaitetta. Valokuvauslevy ei voi syyttää luulosairaudesta. Ilmeisesti, jouduttuaan aiemmin naurunalaiseksi halusi Sjöberg, että pedon olemassaolo todistettaisiin kiistattomasti.

Tässä kirjeessä Sjöberg myös paljastaa merihirviölle antamansa nimen: "Confusarius Maris Balthici". Nimi viittaa siihen hämmennykseen, jota tämä Itämeren peto on aiheuttanut.

Tämäkin kirje päättyi lehtien palstoille, ja taas tehtiin vallesmannista pilkkaa. "Fotografiskt Allehanda" julkaisi humoristisen jutun, jonka kirjoittaja väitti onnistuneensa hirviön kuvaamisessa. Mukana olikin taitavasti tekaistua kuva merikäärmeestä. Samainen kuvaaja kertoi olevansa valmis kuvaamaan muitakin hirviöitä.

Mitä sitten kävi Raippaluodon merihirviölle? Tietävästi ei siitä enää uusia havaintoja tehty. Confusariuksen taru päättyi Sjöbergin siirryttyä ajasta ikuisuuteen.

Jos Sjöbergille ei olisi naureskeltu, olisi Raippaluodosta voinut tulla Loch Nessin kaltainen turistiryssä. Pitämällä tarina elossa olisi ehkä ilmennyt uusia havaintoja. Kryptoeläintieteelliset havainnot tuntuvat toisinaan olevan sillä lailla subjektiivisia, että hirviöitä nähdään, jos sellaisia osataan odottaa.

Kirjallisuutta

Laitinen, Päivi (2021). Outojen otusten jäljillä – Tutkimusretkiä lumimiesten, vesihirviöiden ja muiden merkillisten olentojen maailmaan (Helsinki, Tammi).

Latva, Otto (2019). Merihirviöt – Merenneidosta mustekalaan (Helsinki, John Nurmisen Säätio).

Leikola, Anto (2002). Seirenejä, kentaureja ja merihirviöitä – Myyttisten olentojen elämää (Helsinki, Tammi).

Markkula, Ilkka (2015). Pienet punkit ja suuri merikäärme – A. C. Oudemansin kaksikärkinen totuus. Luonnon Tutkija 2/2015: 61-65.

Sisättö, Vesa (2022). Huuhaa-Suomen historia (Helsinki, SKS).

Sjöberg, Olof Reinhold (1881-1889, 1903). Replot länsmansdistrikts arkiv : Daa:2 Brevkopior (1881-1889) sekä Replot länsmansdistrikts arkiv : Daa:9 Brevkopior (1903-1903).

Kansallisarkisto Vaasa.

Suomen Kuvalehti (1934). Vaarallinen merihirviö raippaluodon vesillä puoli vuosisataa sitten. Suomen Kuvalehti 13-14/1934 (27. 3. 1934): 430-431, 442, 447.